

A jogszabályok

A legfontosabb jogszabályok és szerkezetük

Már annyi sok szó esett a jogszabályokról, hogy illő megismerkedned velük. Ne csak ismerd, hanem próbáld meg barátkozni velük. A közhiedelemmel szemben, nem szárazak, nem szúrósak, hanem olyan..., olyan jogszabályok. Tény, ha valamit tudsz róluk, könnyebben eligazodsz bennük, könnyebben boldogulsz. Ettől még szakember nem leszel, csak nem lesznek idegenek számodra. Már eddig is sok mindent megjegyeztél, de jó, *ha tudsz még néhány dolgot a jogszabályok természetéről.*

Az alaptörvény, az *Alkotmány*, az 1949. évi XX. törvény. Ez meghatározza mindazokat a legfontosabb jogokat és kötelezettségeket, amelyek minden vonatkozásban a legfontosabbak.

Mivel egy törvénybe lehetetlen minden szabályt beleírni, ezért a jogterületek, *jogágak* szerint készítették az átfogó törvényeket, a **kódexeket**.

A családon belüli helyzetedre a *Családjogi törvény* vonatkozik.

A vagyoni viszonyokra a *Polgári Törvénykönyv* rendelkezései vonatkoznak.

Ha munkába lépsz, munkaviszonyt létesítesz, a *Munka Törvénykönyve* szerint kötik meg: a *munkáltató* és a *munkavállaló* a szerződést, az abban írt szabályok szerint látod el a feladatodat.

Ha olyan kisebb szabálytalanságokat követnél el, pl. piros lámpánál átszaladnál az úttest másik oldalára, akkor a *Szabálysértési kódex* szerint vonnának felelősségre.

Aki bűncselekményt követ el, a *Büntető Törvénykönyvben* írtaknak megfelelően járnak el vele szemben a büntető hatóságok.

Az ifjúság jelentős része tanul. Ebből következően, az iskolai élet keretei között tevékenykedik. Az iskolával, a tanáraiddal, az iskola egyéb munkatársaival, a diáktársaiddal való helyzetedet, ezt a sajátos **jogviszonyt**, továbbá az iskolai életben érvényesülő jogaidat és kötelezettségeidet és az egyéb ide vonatkozó rendelkezéseket a *közoktatási törvény* szabályozza.

Már esett róla szó, de új összefüggés kapcsán ismét hivatkoznom szükséges arra a tényre, hogy tizennyolc éves korodig gyermekkorú vagy. Ez a gyűjtőfogalom *eltérő kifejezéssel* jelenik meg a büntetőjogban és a polgári jogban. Hát, lássuk!

a). A *büntetőjog* a tizennyolcadik életévét még be nem töltött személyt *fiatalkorúnak* nevezi. De, ezen belül is van felosztás.

– A tizennegyedik életévét még el nem ért személy *gyermek*.

– A tizennegyedik és a tizennyolcadik életév közötti korszak a *fiatalkor*.

A fiatalkorú bűnelkövetőkre – mint ahogy azt már megismerted – a büntetőjog külön szabályokat állapít meg.

– A tizennyolcadik életévét már betöltött, de úgy a huszonkettő-huszonnegyedik életévét még el nem ért bűnelkövető ugyan már nem fiatalkorú, de a büntetés kiszabásánál van ennek jelentősége. Őket *fiatal felnőtt korúaknak* tekinti a törvény.

b). A *polgári törvénykönyv* a tizennyolc év alatti állampolgárokat *kiskorúaknak* nevezi. Ezen az időszakon belül a törvénykönyv szakaszokat különböztet meg. Mint másutt szó esett róla, *megkülönbözteti*

– a *cselekvőképtelen*: a tizennegyedik életév betöltéséig terjedő időszakot,

– *korlátozottan cselekvőképese*: a tizennegyedik és tizennyolcadik életév közötti időszakot, illetve

– a *cselekvőképese állapotot*: a tizennyolcadik életév feletti időszakot.

A jogszabályok szerkezete

A *jogszabály* a legátfogóbb meghatározás, gyűjtőfogalom, amely *törvényt* és *rendeleteket* foglal magába.

a). Az alaptörvény

Ez a legfontosabb, a legmagasabb rendű jogszabály. Azt már tudod, hogy az alapjogokat és alapkötelezettségeket meghatározó, átfogó jogszabály, az alaptörvény – a már sokszor módosított – 1949. évi XX. törvény, az *Alkotmány*.

b). Törvénykönyv (kódex)

Mivel az Alkotmány az alapokat határozza meg, a törvénykönyvekre hárul az a kötelezettség, hogy a meghatározott jogterületre tartozó jogi viszonylatokat rendezze, átfogó szabályozást adjon. Az adott jogterület átfogó szabályozását nyújtó törvénykönyvet *kódexnek* (is) nevezzük. (Fentebb megismertél néhányat./

c). A törvény

Minden fontos, átfogó szabályozást *törvénnyel* alkot meg az Országgyűlés. Sok törvényünk van, az adótörvénytől az építési törvényen át az egészségügyi törvényig. Számodra kiemelkedő fontosságú a *közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény*.

d). A kormányrendelet

A törvényben sem lehet mindent részletesen szabályozni, ezért van szükség egyéb jogi szabályozásra is. A törvényektől alacsonyabb rendű jogszabályok a *kormányrendeletek*. Rendszerint a törvények végrehajtására vonatkozó szabályokat, és egyéb fontos rendelkezéseket, amelyeket nem a törvényben határoztak meg, azokat szabályozzák kormányrendeletben. Benne van a szóban az értelme: az, hogy a kormány hozza meg ezt a típusú szabályt. Tudni érdemes azt is, hogy a törvénnyel – hiszen ez a legmagasabb szintű jogszabály – ellentétes nem lehet az alacsonyabb jogi rendelkezés, így a kormány rendelkezése sem. Példaként érdemes említeni *A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendeletet*.

e). Miniszteri rendelet

Ha valamelyik miniszter a saját hatáskörében szabályoz valamit, akkor *miniszteri rendeletet* ad ki. A kormány erre felhatalmazza a minisztereit. Így a törvényhez és a kormányrendelethez képest a miniszteri rendeletnek szűkebb hatásköri, személyi és területi érvényessége van. A miniszter csak a saját hatáskörébe tartozó jogterületet – a törvényekkel és a kormányrendeletekkel összhangban – szabályozhatja. A miniszteri rendeletek hatálya csak a miniszter felügyelete alá tartozó feladatellátásra, jogviszonyokra, személyekre terjed ki. Több miniszter hatáskörét érintő feladatok esetén közös szabályozásra is sor kerül. Pl. az oktatási miniszter évenként kiadja a *tanév rendjéről* szóló miniszteri rendeletet.

f). Az önkormányzatok rendeletei

Az önkormányzatok is adhatnak ki rendeleteket. Természetesen ez alacsonyabb szintű szabályozás az előzőben említetteknél. Csak a saját feladatkörük ellátására vonatkozó rendelkezéseket tartalmazznak. Ilyen például a helyi közlekedési feladatok ellátására, vagy a hóeltakarításra stb. vonatkozó rendeletek.

Gondoltad volna, hogy a jogszabályokat a szakemberek látásra felismerik? Igen, a szabályozásnak megvan nemcsak a rendje, hanem a formája is. Ebből fakadóan egyértelmű a helyzet. A *törvényeket* évszámmal (amelyik évben alkották) és római számmal (amelyik szám az adott évben a törvények sorában következnek) jelölik. Pl. a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény. A *Kormányrendeleteket* arab számmal/évszámmal, zárójelben a hónap (római számú) és a nap (arab számú) jelzést, továbbá Korm. megjelölést mutat. Pl: 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet a gyámságról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról. A *miniszteri rendeleteket, az önkormányzati rendeleteket* a Kormányrendeletekhez hasonlóan jelölik, csak a Kormány szó helyett a megfelelő *min.* vagy *önkorm.* megjelölést tesznek. Pl. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM. rendelet.

Az Alkotmány

Országgyűlés – Kormány – Önkormányzat

Az alaptörvényt, az Alkotmányt 1949-ben fogadta el az Országgyűlés. Azóta a történelmi változások miatt többször módosították. Mint már esett róla szó, az Alkotmány a legfontosabb törvényünk, mivel meghatározza a legalapvetőbb jogokat és kötelezettségeket.

Az *Általános rendelkezések* körében elsőként leszögezi: *hazánk államformája – a társadalmi rend változását követő törvénymódosítás után – köztársaság*. Ennek következményeként rögzíti, hogy a Magyar Köztársaságban minden hatalom a népé.

A hatalmat a nép két formában

- választott képviselői útján, valamint
- közvetlenül gyakorolja.

A *pártok* – az erre vonatkozó jogszabályok tiszteletben tartása mellett – szabadon alakulhatnak és szabadon tevékenykedhetnek, de közhatalmat közvetlenül nem gyakorolhatnak, így egyetlen párt sem irányíthat semmiféle állami szervet.

A *szakszervezetet és más érdekképviseleti szervek* védik és képviselik a munkavállalók, a szövetkezeti tagok és a vállalkozók érdekeit.

Az állam védi

- a nép szabadságát és hatalmát,
- az ország függetlenségét és területi épségét, valamint határait.

Az ország gazdasága *piacgazdaság*. Olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon *egyenjogú és egyenlő védelemben részesül*.

Az Alkotmány sokféle rendelkezései között megtalálható az *ifjúságra* vonatkozó szabályozás is. A 16. § kimondja: a Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.

a). Az államhatalmi szervek

Hol kaphatna helyt a legfőbb államhatalmi és népképviselői szervre vonatkozó alapvető szabályozás, ha nem az Alkotmányban?

Ez a törvény mondja ki, hogy a legfőbb *államhatalmi* és *népképviselői* szerv az *Országgyűlés*.

Az Országgyűlés a népszuverenitásból eredő jogait gyakorolva

- *biztosítja* a társadalom alkotmányos rendjét,
- *meghatározza* a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit.

Feladatai közé tartozik (többek között):

- a törvényalkotás,
- a Kormány programjáról való döntés,
- a Köztársaság elnökének,

a miniszterelnöknek,

az Alkotmánybíróság tagjainak és

egyéb országos hatáskörű szerv vezetőjének a *megválasztása*.

Az Országgyűlést négy évi időtartamra választják. (Meg is fogod jegyezni, hiszen négyévenként szavazni mennek az állampolgárok.) A legfelsőbb államhatalmi és népképviselői szerv, az Országgyűlés évenként két *rendes*: tavaszi és őszi ülészakot tart. Indokolt esetben *rendkívüli ülészak* összehívására is sor kerülhet.

A köztársasági elnökre vonatkozó legfontosabb jogi szabályozás is az Alkotmányban került rögzítésre. A legtöbb európai országban a monarchiát a történelem során felváltotta a köztársaság, ennek következtében a király/nő/t felváltotta a köztársasági elnök. Személyének fontosságát hangsúlyozva az Alkotmány kimondja, hogy Magyarország *államfője* a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és

örködik az államszervezet demokratikus működése felett. (Lehet, töménynek találod ezt a meghatározást, de ez esetben gondolnod kell arra is, hogy sallangok nélküli, konkrét meghatározást kaptál. Egyéb vonatkozásban is fontosak ezek a kritériumok).

Feladatkörébe tartozik, hogy

- képviselje a magyar államot,
- megbízza és fogadja a nagyköveteket,
- kitűzze az országgyűlési és helyi önkormányzati általános választásokat,
- javaslatot tegyen – belátása szerint – az Országgyűlésnek intézkedés megtételére,
- népszavazást kezdeményezhet,
- címeket, érdemrendeket, kitüntetések adományoz ,
- gyakorolja a kegyelmezés jogát, és még sok egyéb – a törvény által reá ruházott – feladatot lát el.

A köztársasági elnököt az Országgyűlés választja, öt évre. A választást jelölés előzi meg. A jelölés érvényességéhez az Országgyűlés legalább ötven tagjának írásbeli ajánlása szükséges.

A Kormányra vonatkozó legfontosabb rendelkezéseket is az Alkotmány szabályozza. Talán még nem figyelted meg, hogy kikből is áll, milyen szervezet is a Kormány. A *miniszterelnök* és a *miniszterek* alkotják a Kormányt. A miniszterelnököt a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés, tagjai többségének szavazatával választja. Az Országgyűlés egyszerre határoz a miniszterelnök megválasztásáról és a Kormány programjának elfogadásáról.

A miniszterelnök vezeti a Kormány üléseit, gondoskodik a Kormány rendeleteinek végrehajtásáról. Még a miniszterelnöknek is van helyettese, és pedig a Kormánynak az a tagja, akit ő kijelöl.

A Kormány *feladatkörébe* tartozik:

- védeni az alkotmányos rendet, védeni és biztosítani az állampolgárok jogait,
- biztosítani a törvények végrehajtását,
- irányítani a minisztériumokat, az alárendelt egyéb szervek munkáját, összehangolni a tevékenységüket,
- meghatározni a szociális és egészségügyi ellátás állami rendszerét, gondoskodni az ellátás anyagi fedezetéről, és
- ellátni még mindazokat a feladatokat, amelyeket a jogszabályok hatáskörébe utalnak.

Az Alkotmányról, annak rendelkezéseiről már sok mindent megtudtál, de még mindig nem jutottunk a végére. Mivel alaptörvény, ebből következően átfogó szabályozást ad, így még egy kicsit bekukkantunk a sokirányú rendelkezései közé. Rendelkezik az Alkotmánybíróságról, az állampolgári jogok országgyűlési biztosának és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának, az Állami Számvevőszék és a Magyar Nemzeti Bank feladat- és hatásköréről. A fegyveres erők és a rendőrség, a bírói szervezet és az ügyészség legalapvetőbb szabályozása is az Alkotmányban történik.

b). A helyi önkormányzatok

Az Alkotmánynak az államhatalmi, az országos hatáskörű szervekre (Országgyűlés, Kormány, stb.) vonatkozó rendelkezéseit megismerted, de nem ismered még a helyi önkormányzatokra vonatkozó rendelkezéseket.

Ismét a konkrét fogalmazás előnyeit kapjuk, amikor az Alkotmány 42. §-át értelmezzük. Eszerint, a *község, a város, a főváros és kerületei*, valamint a *megye választópolgárainak közösségét* megilleti a *helyi önkormányzás joga*.

Hogy mit jelent a helyi önkormányzás?

A választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek *önálló, demokratikus* intézése, a *helyi közhatalomnak* a lakosság érdekében való gyakorlása.

A választópolgárok a helyi önkormányzást *az általuk választott képviselőtestület útján* (adott esetekben helyi népszavazással) gyakorolják. A képviselőtestület tagjait négy évre választják.

Az önkormányzatok jogosultságai:

A képviselőtestület

- az önkormányzati ügyekben önállóan szabályoz és igazgat, döntése kizárólag törvényességi okból vizsgálható felül,
- gyakorolja az önkormányzati tulajdonosi jogokat, az önkormányzat bevételeiből gazdálkodik, saját felelősségére még vállalkozhat is,
- a törvényben meghatározott feladatainak ellátásához *saját bevételre jogosult*, de a feladatokkal arányban álló *állami támogatásban is részesül*,
- a törvény keretei között megállapítja a helyi adók fajtáit és mértékét, továbbá ellátja a törvényben meghatározott egyéb feladatait is.

A képviselőtestület *bizottságokat* választhat és hivatalt hoz létre.

A polgármester a helyi képviselőtestület elnöke.

A jog és erkölcs

A jogok útvesztőibe tévedve láttad, a jogszabályok *megengedőek* és *tiltóak*. Tapasztaltad, mennyivel több az ember, különösen a gyermekek joga, mint kötelezettsége. A mindennapi élet gyakorlatában, az emberi magatartások – beleértve az ifjúságot is – között sokat találsz olyat is, amelyet nem szabályoz a jog, és kötelezettségként sincsenek előírva, csupán „elvárható és emberhez méltó” magatartásnak tekintendők. Így például: tiszteld a szüleidet, légy megértő az embertársaidal és segítőkész a rászorultakkal szemben. Ezek azok a követendő magatartások, amelyek az **erkölcs** körébe tartoznak.

A törvények és az erkölcsi szabályok összhangban vannak, de míg a törvénybe írt kötelezettségek joghatásokat vonnak maguk után, megsértésüket a törvény szankcionálja, joghátránnyal sújtja a törvénytisztát, addig az elvárható magatartások, az *erkölcsi szabályok megszegését* szabály nem szankcionálja, „csupán” a társadalom „jobb érzésű” felének a rosszallását váltja ki, esetleg az adott csoport „kiközösíti” a szabályszegőt. Sőt, az elvárható magatartásokat vagy a negatív hozzáállás tiltását sem írja elő szabály, csupán az emberi lelkiismeret a mozgató rugója, a társadalmi morál működik felettük.

Képtelenség minden egyes ember minden cselekedetét szabályozni. Az viszont elvárható, kölcsönösen támasztható igény, hogy akár az íratlan szabályok, erkölcsi normák szerint emberhez méltóan éljünk. A közösségi életünk alapját éppen ezek az apró magatartások, a mindennapi együttélési szabályok jellemzik. Jelentőségük nem elhanyagolható, hiszen a mindennapi tetteink jelentéktelen része alapszik jogszabályokon, nagy része az íratlan magatartások, életszerű esetek, történések. Elvárható, mert erre épül a társadalmi létünk, hogy az emberhez méltó, íratlan, az emberi együttélési szabályokat mindenki tiszteletben tartsa. Megalapozottak ezek az elvárások, mert bennük van az, *ami az embert emberré teszi*. Kifejezésre juttatja az emberi érzelmi, értelmi, akarati állapotát, sugározza az énjét. A civilizált, kulturált, humánus magatartás alapja az erkölcs.

Kisebb döntéseidet sem határozhatja meg más, mint az a meggyőződésed, hogy

- tiszta szándékkal „emberi” tettekre váltod,
- önmagadhoz méltó normák szerint élsz,
- cselekedeteidben önmagadat tükrözöd.

Bármely ügyben mielőtt a helyzetet megítéled, vizsgálj azt is, ha a tett hatása téged érne, ha rád hatna, miként fogadnád. Sértő, bántó, megalázó lenne-e, vagy emberhez méltó következményekkel járna-e?

Felelősségteljesen döntesz, a fenti meggyőződésedet és az *elhatározásodat te valósítod meg*. Ebben a jóirányú törekvésedben megkülönböztetés és szelekció nélkül benne van a törvénytisztelet mellett az erkölcsi szabályok megtartására irányuló törekvés is, hiszen ez a két kategória egymáshoz tartozik, összekapcsolódik, egymásra épül és szét nem választható. Ezeket a lényegi elemeket felismerve, bízhatasz önmagadban, a lelkiismereted nem hagy cserben, nem vezet félre. Fontos, fogj az életben ennek is adj hangsúlyt, hogy semmit ne kelljen majd megbánnod. Ne feledd: a megtörtént dolgokat nem lehet meg nem történtté tenni. Ezért már most, ifjan

Élj felelősséggel!